

РОЗДІЛ II. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-3-02>

ДЕФІЦИТ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ БЮРОКРАТІЇ

Курінний Є. В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна*

Ключові слова: *бюрократія;
дефіцит; доброчесність;
корупція; державні службовці;
державно-владний апарат;
система.*

З часу відновлення української незалежності у грудні 1991 року, в нашій країні поки що не сформована система ефективної бюрократії, основу якої мали б складати чесні та високоморальні чиновники, здатні не тільки усвідомлювати та формувати об'єктивно існуючі суспільні потреби, а й вчасно та у повній мірі втілювати їх у життя. Для теперішньої української держави, яка визначилася зі стратегічним вектором свого подальшого розвитку, що полягає у приєднанні до ЄС та НАТО, поза усіляким сумнівом прийнятною є сучасна концепція бюрократії, в основу якої закладені засади відповідної управлінської теорії М. Вебера. На шляху впровадження модерного варіанту бюрократії, Україні необхідно позбавитися чинних вад та ризиків існуючої пострадянської бюрократичної конструкції, головною з яких є широкомасштабне розповсюдження корупції. Одним з невідкладних заходів виправлення даної критичної ситуації, є здійснення кроків щодо подолання дефіциту доброчесності в бюрократичному механізмі України, а саме: у найкоротші терміни відновити призупинене на початку березня 2023 року декларування суб'єктами переліченими у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII; протягом 3 місяців, сформувати Державний реєстр кадрового резерву державної служби чисельністю не менше 25 відсотків від діючих чиновників (перевагу надавати демобілізованим військовослужбовцям, які за станом здоров'я здатні виконувати відповідні повноваження, а також звільненим не за негативними мотивами колишнім держслужбовцям); поетапно розширити штати співробітників НАЗК, НАБУ та САП у межах 10–15 відсотків; підготувати відповідну законодавчу базу для створення та функціонування громадських рад доброчесності (з урахуванням досвіду роботи подібних інституцій у судовій системі України), діяльність яких має охоплювати усі управлінські структури наявних рівнів бюрократичної піраміди; на законодавчому рівні закріпити вичерпний перелік обмежень стосовно окремих категорій чиновників та репрезентантів представницької влади, що діють під час воєнного стану та протягом певного періоду після його завершення.

INTEGRITY DEFICIT AS AN EXISTENTIAL PROBLEM OF UKRAINIAN BUREAUCRACY

Kurinyi Ye. V.

Doctor of Law, Professor;

Professor at the Department of Constitutional and Administrative Law

Zaporizhzhia National University

Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

Key words: *bureaucracy; deficit; integrity; corruption; civil servants; government apparatus; system.*

Since the restoration of Ukraine's independence in December 1991, our country has not yet established a system of effective bureaucracy involving honest and high-minded officials who are able not only to recognize and formulate objectively existing social needs but also implement them in a timely manner and in full. For the current Ukrainian state, which has decided on the strategic vector of its further development, namely joining the EU and NATO, the modern concept of bureaucracy relying on the principles of M. Weber's management theory is undoubtedly acceptable. On the way toward introducing an updated version of bureaucracy, Ukraine needs to get rid of the available flaws and risks of the post-Soviet bureaucratic structure, the main one of which is widespread corruption. One of the urgent measures to remedy such a critical situation is to take steps to overcome the lack of integrity in the bureaucratic mechanism of Ukraine, namely: to resume the declaration suspended in early March 2023 by the entities listed in Article 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" No. 1700-VII as of October 14, 2014, as soon as possible; within 3 months, to form a State Register of the Civil Service Personnel Reserve with at least 25 percent of incumbent officials (preference should be given to demobilized military personnel who are able to perform the relevant duties for health reasons, as well as former civil servants who were not dismissed because of negative reasons); gradually expand the staff of the NACP, NABU, and SAPO by 10-15 percent; elaborate an appropriate legislative framework for the establishment and functioning of public integrity councils (taking into account the experience of similar institutions in the judicial system of Ukraine), whose activities should cover all management units of the bureaucratic pyramid; to fix at the legislative level an exhaustive list of restrictions on specific categories of officials and officers of representative authorities acting during martial law and for a specified period after its termination.

Вступ. В сучасній українській державі термін «дефіцит» значним чином пов'язують з економікою та фінансами, тобто з нестачею (браком) грошей (бюджетних коштів), товарів, різноманітної матеріальної продукції, тощо. Менше слово «дефіцит» використовують оцінюючи рівень стану сумління, порядності, чесності, відповідальності певної людини або групи людей, які виконують державні та самоврядні функції. А дарма, оскільки в окремих випадках стало поширення останнього різновиду дефіциту, може слугувати одним з вирішальних детермінантів існування бюджетного дефіциту в конкретному державному утворенні, а також свідченням наявності серйозних недоліків в організації та функціонуванні державно-владного апарату країни.

Виходячи з власної службової практики та спостережень за роботою колег нижньої та середньої ланок обласного управління МВС СРСР, я можу стверджувати, що не дивлячись на тотальний матеріальний та продовольчий дефіцит в умовах прикінцевих для радянської влади перебудовних часів, рівень порядності тодішнього чиновництва, був на порядок вищим ніж зараз в аналогічних державно-апаратних структурах теперішньої української республіки (що підтверджується періодичною фіксацією численних випадків корупційних проявів з боку різноманітних представників вітчизняної бюрократії у засобах масової інформації).

На мою думку, фактична відсутність дефіциту сумління серед представників переважної

більшості радянського чиновництва, насамперед спричинена наявністю у них мінімального перебіку цілком природних людських якостей (повага до батьків та старших, непоказна гідність, готовність допомогти ближньому, реальність оцінки щодо можливості визначення та реалізації власних запитів, усвідомлення відповідальності за свою поведінку, розуміння важливості загальних потреб та ін.), які формувалися за результатами постійного виховання: у родині; дитячому садку; школі; армії; навчальному закладі; взагалі під час повсякденного нехай небагатого, але достатньо різноманітного життя відносно морально здорового суспільства; у якому самообмеження та порядність об'єктивно переважали презирливий мамон (користолюбство).

3 грудня 1991 року, після відновлення своєї незалежності втраченої на початку 20-х років минулого століття, перед Україною постав новий шанс досягти більш високої соціальної організації, а значить – отримання можливостей реалізувати набагато ширше коло суспільних потреб, що неминуче сприяло б подальшому політичному, економічному та соціально-культурному розвитку, а також зміцненню оборонного та безпечного потенціалу нашої держави.

Однак, після 32 років з початку реалізації зданого шансу, можна достатньо впевнено заявити, що перша спроба у повній мірі скористатися надалою можливістю у цілому виявилася невдалою.

З тим хто заявить, що такому невтішному стану справ, українці насамперед мають бути «вдячні» своїй політичній незрілості, можна погодитись але лише частково, бо не слід забувати про роль особистості в історії конкретної країни. Так, у ХХ столітті у післявоєнний період фактичними батьками нації були Томаш Масарик у Чехословаччині, Мустафа Кемаль Ататюрк у Туреччині (після Першої світової війни), генерал Шарль де Голль у Франції, Давид Бен-Гуріон та Голда Меїр в Ізраїлі (після Другої світової війни). Однак, й ці великі сини та дочки своїх народів, самостійно без вітчизняної бюрократії були неспроможні реалізувати свої державно-будівничі задуми та проекти. Відповідні «армії державної бюрократії», серед особового складу яких домінують чесні та професійні чиновники – ось основна опора цивілізаційного прориву наведених вище держав.

Нажаль, з часу відновлення української незалежності у грудні 1991 року, в нашій країні поки що не знайшлося свого «батька нації» та не сформовані когорти ефективної бюрократії, в основу яких мали б складати чесні та високоморальні чиновники здатні не тільки усвідомлювати та формувати об'єктивно існуючі суспільні потреби, а й вчасно та у повній мірі втілювати їх у життя, стоїчно утримуючись при цьому від численних

(насамперед матеріальних) спокус, що супроводжують їх діяльність під час служіння українському народу та Вітчизні.

Інакше кажучи, в основі успішності конкретного суспільства та ефективності похідної від нього держави, лежить добродішність представників державно-владного апарату або одним словом – бюрократії.

Бюрократія серед простих українських обивателів сприймається переважно як негативне явище, однак як не важко здогадатися у розвинутих країнах їх бюрократичні моделі розглядаються переважно у позитивному контексті, бо вони забезпечують належну реалізацію різноманітних функцій держави. І навпаки, у країнах, які знаходяться ближче до цивілізаційних задвірок, бюрократична система буде сприйматись суцільно негативно. Головним лікувальним засобом у таких ситуаціях є негайне запровадження добродішності у напівз'їдену іржею корупції та казнокрадства конструкцію бюрократії. Іноді така соціальна ін'єкція допомагає бо є вчасною, а в інших випадках подібна маніпуляція може бути безсилою, бо бюрократія під тиском незворотних процесів соціальної гангрени (насамперед у вигляді корупції) поступово згасає, і разом з нею також руйнується її оболонка у вигляді конкретної держави.

Щоб не допустити такої критичної ситуації, потрібно здійснювати комплексні дослідження питань організації та функціонування вітчизняної бюрократії. Першим кроком на цьому шляху, на мою думку, має стати вирішення проблеми подолання браку добродішності серед значної частини представників української бюрократії.

Науково-теоретичною основою для вивчення цієї загрозливої для суспільства і держави тенденції, можуть слугувати праці таких відомих учених як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, В.М. Гарашук, Р.А. Калюжний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.Я. Настюк, О.І. Харитовнова та ін.

Набутий досвід щодо визначення критично малих обсягів добродішності під час функціонування різноманітних складових вітчизняної бюрократії, спонукає до його ретельного аналізу та об'єктивного оцінювання, що допоможе сформувати своєчасні висновки, спрямовані на усунення існуючих недоліків та упущень, тому визначення характеристик дефіциту добродішності як екзистенційної проблеми української бюрократії є головною метою даної праці.

На початку викладення основного матеріалу, необхідно зазначити, що термін «добродішність» вперше був використаний у назві Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до добродішності», затвердженої відповідним указом Пре-

зидента України 11 вересня 2006 року № 742/2006, однак у тексті цього нормативно-правового документа окрім його назви, про доброчесність більше не згадувалося.

У сучасному словнику з етики, доброчесність визначається як позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості [1, с. 387].

Своє перше законодавче визначення доброчесність отримала у ст. 4 чинного Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII, у положеннях якої серед переліку принципів державної служби згадується й доброчесність – спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень.

За сучасними підходами до характеристик особи українського державного (публічного) службовця, доброчесність можна розглядати як обов'язкову ознаку, принцип, критерій, умову, вимогу які разом з професіоналізмом, висуваються до кандидата на посаду державного службовця (чиновника, представника державно-владного апарату або вітчизняної бюрократії).

Доброчесність у силу значущості та неймовірно широкого масштабу своїх позитивних складових, може визначатись не тільки як один з дієвих запобіжників корупції під час прийняття кандидата на державно-апаратну посаду, а й як своєрідний, але ефективний антидот для отруєного різноманітними небезпечними токсинами зловживань тіла вітчизняної бюрократії.

Детально розглядаючи зміст терміну «бюрократія» необхідно зазначити, що існує два основних підходи щодо розкриття його сутності та особливостей. Перший – це спрощений або обивательський. Другий – науковий, складніший та змістовніший.

Використовуючи перший формат, простими словами, бюрократія – це система управління державою або компанією у якій існує безліч відділів, що відповідають за свою ділянку роботи. При цьому, всі вони підкоряються вищим безпосереднім керівникам. Бюрократія – це своєрідна ступінчата піраміда. На вершині якої знаходиться найголовніший керівник. На ступенях нижче розташовані його заступники. Нижче їх підлегли й так далі аж до простих клерків.

Не складно здогадатися, що за даним принципом влаштовані практично всі сучасні системи управління. Особливо це стосується управління державою. Таким чином можна сказати, що

бюрократія – це домінуюча у світі форма адміністрування та управління.

Термін «бюрократія» походить від злиття французького слова “bureau” (офіс, кантора, канцелярія) і грецького “kratos” (влада). Імовірно цей термін придумав французький економіст Жак Клод Марія Венсан ще на початку XVIII-го століття, але масово його почали використовувати тільки у XX-му столітті після публікацій німецького соціолога Макса Вебера.

Переваги бюрократії включають в себе можливість управляти великою, складною організацією. Правила та положення можуть бути корисними для забезпечення стабільної та систематизованої роботи в усіх об'єктах управління. Наявність наглядових або вищих керівних органів управління, дозволяє фізичним або юридичним особам, подавати апеляції та скарги в тому випадку, якщо їх не влаштувала робота нижньої ланки. Бюрократичний апарат часто критикується за те, що він може бути малоефективним і марнотратним. Досить часто трапляється таке, що зв'язок між окремими гілками бюрократичної машини відсутній або не працює належним чином. Через це, для вирішення питання потрібно здійснювати однотипні виснажливі дії, що звісно затягує процес. Ще один негативний аспект бюрократії полягає в тому, що нижні рівні управління жорстко обмежені в самостійності прийняття рішень і все доводиться формально погоджувати з керівництвом. Однак, попри всі незручності при роботі бюрократичного апарату, дана форма управління поки що є необхідною. Норми та правила повинні виконуватися для запобігання утворення хаосу [2].

За результатами використання наукового підходу з'ясовано, що поняття «бюрократія» вживається в таких значеннях: соціальний організм, результат соціальних антагонізмів, протиріч, конфліктів і матеріалізація як організаційно-управлінського, так і політичного відчуження; система управління, що здійснюється за допомогою відокремленого від суспільства апарату влади, який стоїть над суспільством, має специфічні функції і привілеї; прошарок людей, пов'язаних із цією системою.

Бюрократичні відносини обумовлені соціально та економічно, вони не залежать від інтересів, свідомості й волі індивідів і є формою виявлення антагонізмів, протиріч і конфліктів між державою і суспільством, владою і громадянами. Ці протиріччя і конфлікти ніколи не будуть адекватно відтворені державними чиновниками, оскільки вони включені до певної системи практичних і пізнавальних відносин самої влади.

Існування даних протиріч у державній системі досліджують раціональні, нігілістські, «азіатська» і сучасна концепції бюрократії.

Щодо раціональної концепції бюрократії, то ще на початку ХХ ст. видатний німецький соціолог М. Вебер розробив концепцію бюрократії як основної організації сучасного типу, що прийшла на зміну організації традиційної і патримоніальної (патріархальної).

Основні характеристики бюрократії, сформульовані М. Вебером, такі: компетентність кожного бюрократичного рівня чітко регламентована, тобто зафіксована нормативно; ієрархія організації бюрократичної структури засновується на твердо встановлених принципах посадової субординації; уся формальна внутрішня організаційна діяльність (поширення інформації, прийняття рішень, підготовка наказів і директив тощо) здійснюється у формі письмових документів, що підлягають подальшому збереженню; усі посадові особи повинні бути гарними фахівцями у сфері адміністрування, тобто бути компетентними не тільки у сфері своїх професійних посадових обов'язків (наприклад, обов'язків юриста, економіста, інженера, військового), але також і у галузі норм, правил і процедур діяльності бюрократичної організації в цілому (бюрократичній діяльності).

М. Вебер не прагнув у своїх визначеннях перелічити всі риси бюрократії як соціального явища. Утім, її домінанту він зафіксував гранично чітко: бюрократична організація – найраціональніший інституціональний пристрій для вирішення складних завдань управління в сучасному суспільстві; основа її раціональності полягає в знеособленості її функціонування, що дає гарантії від свавілля конкретних виконавців.

В американській адміністративній науці ту саму парадигму розвивав наприкінці ХІХ століття майбутній президент США В. Вільсон (його головна праця з цієї проблематики – «Вивчення адміністрації»). Основними посилками теорії В. Вільсона є: наявність єдиного керуючого центру в будь-якій системі управління як необхідна передумова її ефективності і відповідальності; структурна подібність усіх сучасних урядів; відокремлення управління від політики; професіоналізм службовців; організаційна ієрархія як умова фінансової та адміністративної ефективності; наявність гарної адміністрації як необхідна умова модернізації людської цивілізації і досягнення благополуччя.

Як бачимо, М. Вебер і В. Вільсон, йдучи з різних боків, сформулювали по суті аналогічні концепції.

Нігілістські концепції бюрократії. Принципово протилежного погляду на бюрократію дотримував К. Маркс. Якщо М. Вебер у трактуванні бюрократії виступав як ціннісний нейтральний позитивіст, К. Маркс з його відкритим ціннісним запереченням універсальної соціальної корисності держави стоїть у своєму ставленні до бюрократії на прямо протилежних позиціях. Тут він повний нігіліст.

Бюрократія в його розумінні є абсолютним злом. Навіть звичайний перелік пунктів марксистської критики бюрократії вражає: підміна суспільного інтересу приватними інтересами влади і конкретного чиновника, тобто «привласнення держави» чиновником; органічна нездатність бюрократії вирішувати справжні проблеми, відсутність у неї державного розуму; перекоханість сприйняття дійсності, відрив від неї, упередженість, сваволя, що зростає в міру просування до вершини бюрократичної ієрархії; корпоративність, користоловство цієї ієрархії; кар'єризм як спосіб її життя; посягання на монопольну компетентність; формалізм.

Крім К. Маркса, з критикою бюрократії виступали такі політологи і соціологи, як Л. Мізес, Р. Мертон та інші. Вони вважали, що бюрократія досить швидко стає активним суб'єктом владних відносин, політизується, чиновники використовують бюрократичні методи як самоціль для реалізації приватних інтересів (Р. Мертон); при пануванні бюрократії людина не може вважати себе вільною (Л. Мізес).

«Азіатська» концепція бюрократії. «Азіатська», або «імперська», концепція теорії бюрократії набула найповнішого втілення в азіатських країнах, її можна називати також «східною» і розглядати насамперед на прикладі її класичної форми – бюрократії китайської. «Китайська модель», незважаючи на її деякий формальний збіг з моделлю М. Вебера (насамперед система іспитів на право одержання посади і ступінчастість посадової ієрархії), за своїми фундаментальними принципами і цілями протилежна їй.

Одним із секретів її унікальної стабільності (протягом 2 тис. років до ХІХ ст.) було те, що попри всю гігантську роль чиновництва у функціонуванні системи, воно не мало можливості усвідомити себе самостійною політичною силою. Цьому служив принцип «атомізації» бюрократії. Для запобігання, здавалося б, неминучого в подібних випадках процесу утворення бюрократичної корпорації, діяла низка механізмів роз'єднання чиновників та їхніх інтересів.

До механізмів підпорядкування чиновників небюрократичній структурі влади як такої, не інтересам бюрократичної еліти, а лише милості правителя можна віднести: відсутність у чиновників вузької спеціалізації, що робило можливим їхню безболісну взаємозамінність; постійний надлишок кандидатів на посаду; крайня обмеженість строку службової кар'єри, що позбавляло сенсу створення притаманної для інших бюрократичних систем особистої відособленості для просування вгору; особиста залежність усіх чиновників від правителя; жорстокі заходи щодо небажаних зв'язків у середовищі чиновників; фінансова залежність чиновника не від жалування, а від його уміння

вижати з підданих максимальну кількість доходів; відсутність у чиновників яких-небудь особистих або корпоративних гарантій від необґрунтованого звільнення, пониження на посаді; особливо ретельний контроль за потенційно найнебезпечнішою для влади вищою і середньою бюрократією.

Сучасна концепція бюрократії. Сучасна концепція бюрократії (її ще називають «реалістичною») фактично є зараз пануючою в країнах західної демократії. По суті йдеться про поступове доповнення і модернізацію веберовської моделі. Конструкція М. Вебера багато в чому стала основою для розвитку адміністративних наук у ХХ ст. Особливо це стосується «формальної» («класичної») теорії, що сконцентрувала зусилля на вивченні організаційних структур, їхньої ієрархії, взаємодії інформаційних потоків, статусу різних рівнів службовців, нормалізації регулювання всіх сторін діяльності організації.

Відбувся певний синтез старого і нового підходів, заснований на децентралізації управління, наближення його до людей та їх проблем при збереженні достоїнств, заснованих на веберівських постулатах формальних підходів до організації [3].

Для теперішньої української держави, яка визначилася зі стратегічним вектором свого подальшого розвитку, що полягає у приєднанні до ЄС та НАТО, поза усяким сумнівом прийнятною є сучасна концепція бюрократії в основі якої закладені засади відповідної управлінської теорії М. Вебера.

Однак, на шляху впровадження модерного варіанту бюрократії, Україні необхідно позбавитися чинних вад та ризиків існуючої пострадянської бюрократичної конструкції, головною з яких є широкомасштабне розповсюдження корупції серед чиновництва в усіх без винятку управлінських сферах та рівнях функціонування державно-владного апарату.

На мій погляд, для успішного виконання цього складного та амбітного завдання слід максимально повно використати потенціал такого унікального соціального явища як добросовісність. Маючи уяву про її комплексність та універсальність, необхідно визначити оптимальний алгоритм поступового поширення добросовісності на усі складові вітчизняної бюрократичної системи. Головним об'єктом впливу при цьому має стати український громадянин, який претендує або вже виконує повноваження державного (самоврядного) чиновника.

Потрібно невідкладно зміцнити морально-етичну основу типового представника української бюрократії, змінити на максимально позитивне його світоглядне сприйняття, ціннісні пріоритети, серед яких не буде намірів збагачення за рахунок матеріальних благ чи грошових коштів держави або громади.

Діюча армія вітчизняного чиновництва повинна пройти крізь своєрідний карантин добросовісності, зрозуміло якщо дану процедуру здійснити як чергову піар-кампанію, то такий іспит пройдуть майже усі, особливо ті хто зручний своїми угодами та безпринциповістю. І навпаки, у разі якщо підійти до цієї справи не формально, творчо, то «втрати» серед псевдослужбовців (особливо на регіональному-середньому, центральному-вищому управлінських рівнях) можуть скласти кілька десятків відсотків.

Про нагальну потребу у згаданому карантині або чистилищі добросовісності, свідчать численні неподобства, про які майже щоденно сповіщають українські засоби масової інформації.

Безперечним «лідером» у вітчизняному «рейтингу недобросовісності» серед центральних органів виконавчої влади є Мініборони України, що й не дуже дивує, враховуючи той безлад який відбувався у цій структурі після 1991 року. В той же час, такий стан речей дуже засмучує, враховуючи те, що за кожною «вдалою комерційною обороною» ненажерливих і обмежених «горе-бізнесменів» (значна частина з яких носить погони) з цієї архіважливої управлінської оборонної структури, в умовах широкомасштабної війни, стоять роти і батальйони загиблих душ кращих українських громадян у військових одностроях.

До вже викритих зловживань у МО України стосовно завищеної вартості закупівель харчів, палива, бракованих бронежилетів, турнікетів та ін., наприкінці літа 2023 року додалась історія із придбанням у Туреччини 233 тисяч зимових курток вагою трохи більше 1-го кг для наших захисників, яка на цей час розглядається у відповідному комітеті Верховної Ради України [4].

Не набагато краще складаються справи в інших ключових бюрократичних структурах нашої держави. Так, на початку серпня поточного року **Міністр фінансів України Сергій Марченко** в інтерв'ю Радіо Свобода заявив, що **негласний контроль над митницею здійснюють правоохоронні органи**. На уточнювальне запитання, які саме правоохоронні органи контролюють митницю, Марченко відповів «усі», просто «одні меншою мірою, інші більшою мірою» [5].

Наведене одкровення міністра, свідчить не про належну роботу правоохоронних структур зі зловживаннями на митницях (на яких розкрадається не менше 2–3 сотні млрд. гривень щорічно), а скоріш втрату керованості фіскальними процесами в країні Мінфіном та неправомірне втручання у діяльність Держмитслужби України згаданими вище силовими структурами на користь високопосадовців з центральних та вищих бюрократичних інституцій держави.

Подібний стан речей, можна також спостерігати в інших складових української бюрократичної

піраміди, починаючи з керівництва окремих сільських громад (наприклад, сумнівні оборудки з ресурсами цих територіальних утворень) і завершуючи її «псевдонебожителями» які на певний час, у силу усмішці долі або за іншим збігом обставин, опинилися біля або безпосередньо на її верхівці.

Рано чи пізно такий бюрократичний безлад може досягнути свого апогея або іншими словами межі свого буття, за якою з'явиться реальна перспектива припинення роботи занедбаної та розбитої машини української бюрократії, а значить й функціонування нашої держави (у кращому разі в нинішньому форматі її організації).

Щоб не довести державно-владний апарат до описаної ситуації «втоми металу», необхідно негайно застосувати комплекс невідкладних організаційно-правових заходів спрямованих на суттєве покращення функціонування української бюрократії, з яких одним з перших має стати подолання дефіциту доброчесності в державно-владному апараті.

Висновки. На підставі викладеного можна констатувати, що у роботі моделі чинної бюрократичної системи України й досі спостерігаються окремі ознаки архаїки та консерватизму, безпринциповості та байдужості, безініціативності та угодництва, які були успадковані від відповідної радянської конструкції та продовжують бути помітними на 32-му році зникнення СРСР. Крім того, фактично існуюча пострадянська українська бюрократична система характеризується значними показниками казнокрадства та корупції, тенденцій щодо зменшення яких поки не спостерігається, не зважаючи на систематичні декларації керівництвом країни про посилення відповідної боротьби. Навпаки, в умовах триваючого в Україні воєнного стану та тяжких боєзіткнень з агресором на фронті понад 1200 км, кількість виявлених зловживань вчинених державними службовцями помітно збільшилась і становить реальну загрозу для подальшого нормального функціонування української бюрократії та держави у цілому.

Одним з невідкладних заходів виправлення даної критичної ситуації, є здійснення кроків щодо подолання дефіциту доброчесності в бюрократичному механізмі України, а саме: у найкоротші терміни (до одного місяця) відновити призупи-

нене на початку березня 2023 року декларування суб'єктами переліченими у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII; протягом 3 місяців, сформувати Державний реєстр кадрового резерву державної служби чисельністю не менше 25 відсотків від діючих чиновників, з наступним доведенням його обсягу протягом року до 50 відсотків (перевагу надавати демобілізованим військовослужбовцям, які за станом здоров'я здатні виконувати відповідні повноваження, а також звільненим не за негативними мотивами колишнім держслужбовцям, більшість з яких не побажала йти на сумнівні угоди з власним сумлінням); поетапно розширити штати співробітників НАЗК, НАБУ та САП у межах 10-15 відсотків; підготувати відповідну законодавчу базу для створення та функціонування громадських рад доброчесності (з урахуванням досвіду роботи подібних інституцій у системі судоустрою України), діяльність яких має охоплювати усі управлінські структури наявних рівнів бюрократичної піраміди від старостинського округу до ОП Президента України; на законодавчому рівні закріпити вичерпний перелік обмежень стосовно окремих категорій чиновників та репрезентантів представницької влади, що діють під час воєнного стану та протягом певного періоду після його завершення.

Нажаль обсяги наукової статті не дозволяють навести увесь перелік навіть організаційно-правових заходів щодо подолання дефіциту доброчесності, зокрема окремої уваги потребує розгляд питання навчання колишніх військовослужбовців, які побажають працювати у структурі державно-владного апарату, для чого необхідно збільшити держзамовлення для підготовки фахівців з відповідних спеціальностей у державних ВНЗ. Також, я усвідомлюю складність перспектив реалізації викладених пропозицій, бо знаю як важко представники вітчизняної бюрократії можуть спромогтися на самообмеження.

Втім українська бюрократія рано чи пізно, але все ж буде змушена стати потужним двигуном державного локомотиву, що помчить уперед до нового цивілізаційного укладу розвитку та прогресу, замість того, щоб продовжувати виконувати роль залізничного башмака, що стоїть на цьому шляху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тофтун М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
2. Бюрократія – що це таке, в чому суть та хто такі бюрократи. URL: <https://termin.in.ua/biurokratiia/>
3. Основні концепції бюрократії та сучасні тенденції розвитку державної служби. URL: <https://library.if.ua/book/112/7576.html>
4. Анастасія Шепелева. У міноборони розкрили деталі скандальної справи про куртки. Німецька хвиля. 28 серпня 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/kurtki-dla-zsu-u-minoboroni-rozkrili-detali-skandalnoi-spravi/a-66648696>

5. Міністр фінансів Марченко розповів, хто реально контролює українську митницю. *Радіо Свобода*. 8 серпня 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ministr-finansiv-marchenko-mytnytsya-kontrol/32539255.html>

REFERENCES

1. Toftul M. H. (2014) *Suchasnyi slovnyk z etyky: Slovnyk [Modern Dictionary of Ethics: A dictionary]*. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka.
2. Biurokratiia – shcho tse take, v chomu sut ta khto taki biurokraty [Bureaucracy – what is it, what is its essence, and who are bureaucrats?]. Retrieved from: <https://termin.in.ua/biurokratiia/>
3. Osnovni kontseptsii biurokratii ta suchasni tendentsii rozvytku derzhavnoi sluzhby [Basic concepts of bureaucracy and modern trends in the development of civil service]. Retrieved from: <https://library.if.ua/book/112/7576.html>
4. Anastasiia Shepelieva. U minoborony rozkryly detali skandalnoi spravy pro kurtky. *Nimetska khvyliia*. 28 serpnia 2023 [The Ministry of Defense discloses details of the scandalous jacket case. The German Wave. August 28, 2023]. Retrieved from: <https://www.dw.com/uk/kurtki-dla-zsu-u-minoboroni-rozkrili-detali-skandalnoi-spravi/a-66648696>
5. Ministr finansiv Marchenko rozpoviv, khto realno kontroliuie ukrainsku mytnytsiu. *Radio Svoboda*. 8 serpnia 2023 [Minister of Finance Marchenko tells who really controls Ukrainian customs. *Radio Liberty*. August 8, 2023]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ministr-finansiv-marchenko-mytnytsya-kontrol/32539255.html>